

УДК 332.155

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОЛОГІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА ПОКАЗНИКАМИ ВИПУСКУ ПРОДУКЦІЇ

Паршина Маргарита Юріївна, аспірант, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» м. Дніпропетровськ.

Parshina Margaret, post graduate student, State higher education institution «Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture», Dnepropetrovsk

Parshina Margaret. Determination of Ukraine regions type by the products indices.

Efficiency of strategic decision making at the state level depends on scientifically grounded regional policy. Important stage at the complex forming of tactical and strategic decisions and also at regional policy development is the region type forming.

The researches method with determination of Ukraine regions type has been developed. Informative databases have been formed. ABC-analysis, Pareto principle and matrix method by the regions classes forming have been used. The indices of industrial and agriculture products as the basic criteria have been accepted. Three classes: class A (products volume to 80 %), class B (next 10 % of products volume) and class C (last 10% products volume) have been formed. Regional potential efficiency has been taken into account during researches. Two matrices «Volumes of the realized industrial products – Volumes of agriculture products» and «Volumes of the realized industrial products – Gross value added» as the results of conducted researches have been given. An unevenness has been proved to be the efficiency index of the potential use of some Ukrainian regions.

The results of the conducted researches allowed to select the following four types of regions: regions with high level of industrial and agriculture products; regions with the dominant industrial products; regions with the dominant agricultural products and mixed type regions.

The basis of regional policy forming have been formed by four region types.

Паршина М.Ю. Визначення типології регіонів України за показниками випуску продукції.

Ефективність прийняття стратегічних рішень на рівні держави залежить від науково обґрунтованої регіональної політики. Важливим етапом при формуванні комплексу тактичних та стратегічних рішень, а також при розробці регіональної політики є визначення типології регіонів.

Розроблено методіку досліджень з визначенням типології регіонів України. Сформовано інформаційні бази даних. При формуванні класів регіонів використано АВС-аналіз, що ґрунтується на принципі Парето та матричний метод. Основними критеріями прийняті показники випуску промислової продукції та продукції сільського господарства. За кожним показником сформовано три класи: клас А (обсяг продукції до 80 %), клас В (наступні 10% обсягу продукції) та клас С (останні 10 % продукції). При проведенні досліджень враховано ефективність використання регіонального потенціалу. Результати проведених досліджень надані у вигляді двох матриць «Обсяги реалізованої промислової продукції – Обсяги продукції сільського господарства» та «Обсяги реалізованої промислової продукції – Валова додана вартість». Встановлено нерівномірність за показником ефективності використання потенціалу значної кількості регіонів України.

Результати проведених досліджень дозволили виокремити наступні чотири типи регіонів: регіони з високим рівнем випуску промислової продукції та продукції сільського господарства; регіони з домінуючим випуском промислової продукції; регіони з домінуючим випуском продукції сільського господарства та регіони змішаного типу.

Сформовані чотири типи регіонів створюють основу щодо формування регіональної політики.

Паршина М.Ю. Определение типологии регионов Украины по показателям выпуска продукции.

Эффективность принятия стратегических решений на уровне государства зависит от научно обоснованной региональной политики. Типологизация регионов является важным этапом при формировании комплекса тактических и стратегических решений, а также при разработке региональной политики.

Разработана методика исследований с определением типологии регионов Украины. Сформированы информационные базы данных. При формировании классов регионов использован ABC-анализ, основанный на принципе Парето и матричный метод. Основными критериями приняты показатели выпуска промышленной продукции и продукции сельского хозяйства. По каждому критерию сформировано три класса: класс А (объем продукции до 80%), класс В (следующие 10% объема продукции) и класс С (оставшиеся 10% объема продукции). Исследована эффективность использования регионального потенциала. Результаты проведенных исследований предоставлены в виде двух матриц «Объемы реализованной промышленной продукции – Объемы продукции сельского хозяйства» и «Объемы реализованной промышленной продукции – Валовая добавленная стоимость». Установлена неравномерность по показателю эффективности использования потенциала значительной части регионов Украины.

Результаты проведенных исследований позволили выделить следующие четыре типа регионов: регионы с высоким уровнем выпуска промышленной продукции и продукции сельского хозяйства; регионы с доминирующим выпуском промышленной продукции; регионы с доминирующим выпуском продукции сельского хозяйства и регионы смешанного типа.

Сформированные четыре типа регионов создают основу по формированию региональной политики.

Постановка проблеми. Ефективність прийняття стратегічних рішень на рівні держави залежить від формування науково обґрунтованої регіональної політики. Слід зазначити, що кожен регіон відрізняється природними, економічними та соціальними особливостями, а також особливим географічним положенням, що безумовно впливає на результативність функціонування за основними економічними показниками. Сукупність цих особливостей має бути врахованою при проведенні регіональних досліджень та розробці регіональної політики.

З метою підвищення ефективності прийняття рішень при формуванні регіональної політики регіони з загальними рисами, мають бути об'єднані до однієї групи. Таким чином, всю різноманітність регіонів можна описати деяким набором типів, до кожного з яких сформувати загальні риси регіональної політики. У зв'язку з цим типізація регіонів є важливим етапом при формуванні комплексу тактичних та стратегічних рішень, а також при розробці регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема регіонального розвитку економіки України приділяють значну увагу вітчизняні та закордонні вчені, зокрема Амоша О.І., Гранберг А.Г., Верхоглядова Н.І., Орловська Ю.В., Чернюк О.В. та інші. При проведенні досліджень вчені пропонують різні методики, моделі та методи [1, 2 та ін.].

У зарубіжній практиці класифікація регіонів використовується при формуванні основних програм регіонального розвитку [3]. Зокрема, у роботі [4] розглянуто закордонний досвід класифікації регіонів як головного інструменту регіональної політики. Авторами роботи [5] досліджено моделі групування регіонів на базі рівня соціально-економічного розвитку та розглянуто групи великих промислових регіонів, великих регіонів із середнім та низьким рівнем розвитку промисловості.

Проте питання розробки методичної основи типізації регіонів за показниками випуску промислової продукції та продукції сільського господарства з урахуванням результативності функціонування регіонів та використання потенціалу на цей час залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті полягає у проведенні досліджень з визначенням типології регіонів України за показниками випуску продукції з урахуванням ефективності використання регіонального потенціалу.

Результати дослідження. Як відомо [6], Е.Б. Алаєв розділяв два поняття: типологія і класифікація. Під класифікацією вчений пропонував розуміти угруповання об'єктів переважно по кількісних ознаках, при цьому якісна відмінність між класами відображає або динаміку розвитку об'єктів, або ієрархічний порядок. Типологією він називав угруповання об'єктів, що вивчалися, по сукупностям (типам), які розрізняються між собою по якісних ознаках. У регіональній політиці важливо врахувати саме якісні відмінності між регіонами, тому угруповання регіонів з метою формування регіональної політики в більшості є типологіями, вважають автори роботи [2].

Існують два основних підходи до побудови типології [7]. Відповідно до першого, основне завдання полягає у визначенні критеріїв віднесення об'єктів до певного типу, а типи вже відомі. Згідно другого підходу, об'єкти описуються набором характеристик, а потім близькі по параметрах об'єднуються до однієї групи. Найбільш важливою метою типології регіонів є формування

регіональної політики держави з урахуванням екологічного, соціального та економічного стану [2, 4, 7, 8].

Результати досліджень положення російських регіонів надають можливість засвідчити диференціацію рівнів соціально-економічного розвитку, результатом якої є утворення проблемних регіонів із стійкою негативною динамікою економічних і соціальних показників [2, с. 13]. У зв'язку з такими тенденціями регіонального розвитку, А. Гранберг вважає, що слід виділяти відсталі, депресивні та кризові регіони [9].

Для загальної характеристики економічної ситуації на рівні регіонів України прийнято використовувати валову додану вартість регіону (ВДВ), обсяги продукції окремих галузей, зокрема промисловість, сільське господарство тощо. При визначенні груп регіонів використовують також загальні показники рівня життя, ефективність використання економічних ресурсів, характеристики або рейтинги ділового або інвестиційного клімату, показники рівня інвестицій тощо [4, 5, 8].

Існують різні критерії щодо групування регіонів. Типологія регіонів ЄС базується на фундаменті регіональної конкурентоспроможності [4]. Автори роботи [5] до групи великих промислових регіонів відносять регіони, ВДВ та промисловий випуск яких вище середнього по Україні; у групу великих регіонів з середнім рівнем розвитку промисловості – регіони, ВДВ яких вище середнього по Україні та промисловий випуск нижче середнього по Україні; та у групу регіонів з низьким рівнем розвитку промисловості – регіони, ВДВ та промисловий випуск яких є нижчим у відповідності до середнього по Україні.

У регіональних дослідженнях іноді використовуються методи складних угруповань, які передбачають виділення груп регіонів за комбінацією декількох ознак [9].

З метою проведення комплексних досліджень розроблено методику, яка передбачає за рахунок використання АВС-аналізу, що ґрунтується на принципі Парето [10], матричного підходу та визначення ефективності використання регіонального потенціалу, сформувати типологію регіонів України з виокремленням регіонів з домінуючим випуском промислової продукції та продукції сільського господарства (рис. 1).

Інформаційну базу даних за регіонами України сформовано на основі статистичних даних [11]. Використання АВС-аналізу дозволило сформувати класи за обсягами реалізованої промислової продукції та обсягами продукції сільського господарства, які розраховані на одну особу. На рис. 2 надано результати проведених досліджень у вигляді матриці «Обсяги реалізованої промислової продукції – Обсяги продукції сільського господарства».

Отримані угруповання дозволили виокремити наступні чотири типи регіонів: регіони з високим рівнем випуску промислової продукції та продукції сільського господарства; регіони з домінуючим випуском промислової продукції; регіони з домінуючим випуском продукції сільського господарства та регіони змішаного типу (табл. 1).

Сформовані чотири типи регіонів створюють основу щодо формування регіональної політики, а також рішень, спрямованих на підвищення ефективності функціонування регіонів. У зв'язку з цим є доцільним проведення досліджень з наданням відповідної оцінки ефективності функціонування регіональної економіки. У відповідності до розробленої методики проведемо дослідження з використанням показника валової доданої вартості, за допомогою якого можна говорити про ефективність використання потенціалу регіону.

На рис. 3 надано результати проведення досліджень у вигляді матриці «Обсяги реалізованої промислової продукції – ВДВ», що дозволяє у наглядному вигляді надати оцінку результативності регіонів за визначеними класами. Проведені дослідження дозволяють сформувати три основні групи регіонів за рівнем використання потенціалу. Зокрема, групу регіонів $[A^{IP}; A^{ВДВ}]$ слід віднести до групи регіонів з найвищим рівнем використання потенціалу; групу регіонів $[C^{IP}; C^{ВДВ}]$ – до групи регіонів з найменшим рівнем використання потенціалу. Останні регіони відносимо до групи регіонів із середнім рівнем використання потенціалу.

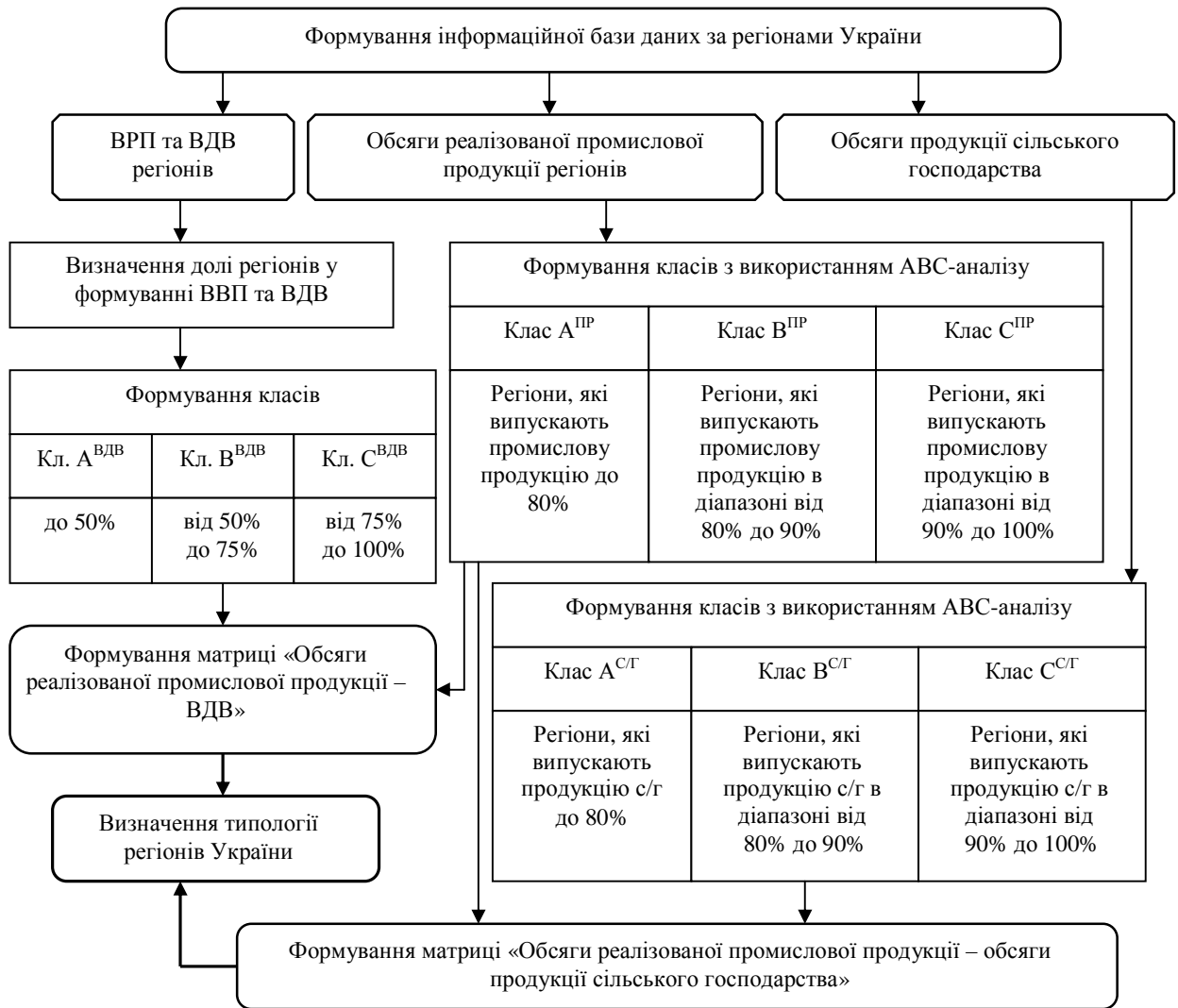

Рис. 1. Методика проведення досліджень з визначення типології регіонів України

Збільшення обсягу реалізованої промислової продукції	A ^{ІР}	Донецька, Київська, Луганська	Дніпропетровська, Івано-Франківська	Полтавська, Запорізька, Харківська, Черкаська, Сумська, Миколаївська, Чернігівська, Рівненська
	B ^{ІР}	Львівська	Одеська	Вінницька, Кіровоградська, Хмельницька
	C ^{ІР}	Закарпатська	Автономна Республіка Крим	Житомирська, Херсонська, Волинська, Тернопільська, Чернівецька
		C ^{С/Г}	B ^{С/Г}	A ^{С/Г}
		Збільшення обсягів продукції сільського господарства		

Рис. 2. Матриця «Обсяги реалізованої промислової продукції – Обсяги продукції сільського господарства»

Типізація регіонів України

Шифр регіону	типу	Характеристика типу регіону за рівнем випуску	
		промислової продукції	продукції сільського господарства
Регіони з високим рівнем випуску промислової продукції та продукції сільського господарства			
	$A^{PP}A^{СГ}$	високий рівень	високий рівень
Регіони з домінуючим випуском промислової продукції			
	$A^{PP}B^{СГ}$	високий рівень	середній рівень
	$A^{PP}C^{СГ}$	високий рівень	низький рівень
Регіони з домінуючим випуском продукції сільського господарства			
	$B^{PP}A^{СГ}$	середній рівень	високий рівень
	$C^{PP}A^{СГ}$	низький рівень	високий рівень
Регіони змішаного типу			
	$B^{PP}B^{СГ}$	середній рівень	середній рівень
	$B^{PP}C^{СГ}$	середній рівень	низький рівень
	$C^{PP}B^{СГ}$	низький рівень	середній рівень
	$C^{PP}C^{СГ}$	низький рівень	низький рівень

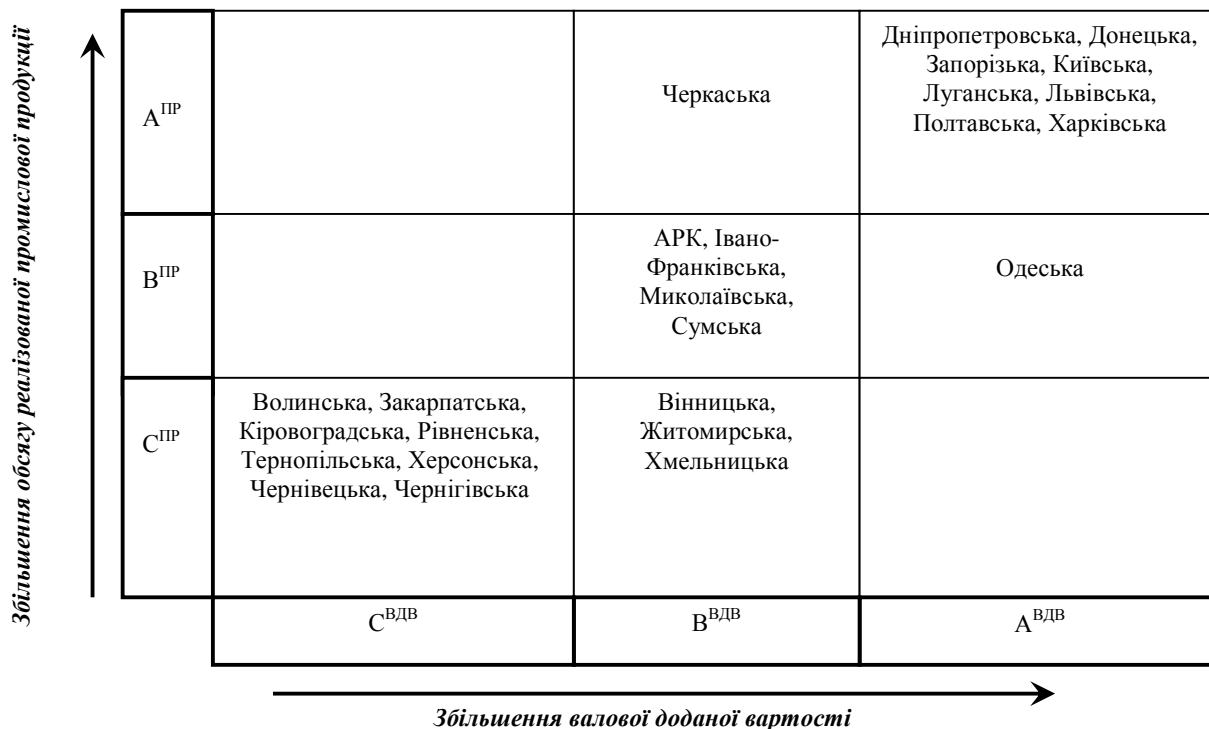

Рис. 3. Матриця «Обсяги реалізованої промислової продукції – ВДВ»

Визначемо долі цих груп у формуванні ВВП України (рис. 4).

Отримані результати свідчать, що група регіонів з найвищим рівнем використання потенціалу є найбільш значною та складає 67,1% у формуванні ВВП нашої країни. Однак, результати, надані у матричній формі та визначення вкладу окремих груп регіонів у формування ВВП дозволяє констатувати, що існує нерівномірність у використанні потенціалу значної кількості регіонів України.

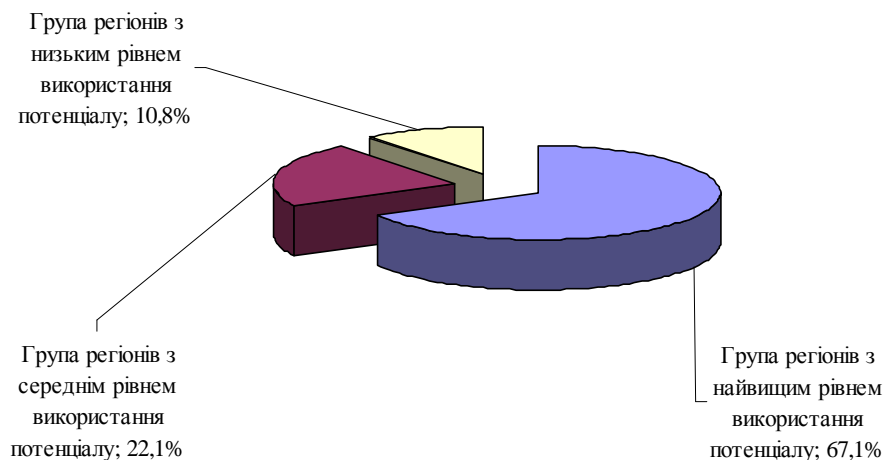

Рис. 4. Доля груп регіонів у формуванні ВВП України, визначених за показником ефективності використання потенціалу

Проведені дослідження складають основу формування регіональної політики, спрямованої на підвищення ефективності використання потенціалу з урахуванням визначених типів регіонів. Пріоритетними напрямками розвитку в регіонах мають бути сфери економічної діяльності, які мають домінуючий вплив на результативність. Регіони з домінуючим випуском промислової продукції, тобто промислові регіони, потребують першочергового розвитку відповідних галузей промисловості з формуванням науково-технічних програм. Відповідним чином мають бути спрямовані інвестиційні ресурси з метою підтримки розвитку сільського господарства в регіонах з домінуючим випуском продукції сільського господарства.

Висновки. На основі проведених досліджень визначено чотири основні типології регіонів України за показниками випуску продукції. Використання запропонованої методики досліджень дозволяє відстежувати тенденції у розвитку регіонів, здійснювати оцінку використання потенціалу у кожній з визначених груп з урахуванням встановленої типології. Результати досліджень створюють основу розробки рішень та формування ефективної регіональної політики. Подальші наукові дослідження пов'язані з вирішенням проблеми підвищення використання потенціалу та обґрунтування рішень, спрямованих на зменшення визначених диспропорцій у регіональному розвитку.

Список використаних джерел.

9. Продуктивні сили економічних районів України / Б. М. Данилишин, Л.Г. Чернюк, О. В. Горська та ін.; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – К.: Нічлава, 2000. – 517 с.
10. Типологии регионов для целей региональной политики: учеб. пособие / Н.А. Ермакова, А.Т. Калоева. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2011. – 65 с.
11. Regional policy: site. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/object/index_en.htm
12. Серкова А.Е. Зарубежный опыт классификации регионов как инструмент региональной политики / А.Е. Серкова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2013. – № 8 (299). – С.57-61.
13. Жерліцин Д.М. Групування регіонів у прийнятті рішень в управлінні бюджетними ресурсами територій/ Д.М. Жерліцин, Д.М. Жерліцина // Нове в економічній кібернетичі. – 2010. – №3. – С.16-26.
14. Алаев Э.Б. Экономико-географическая терминология. – М.: Мысль, 1977. – 199 с.
15. Региональная политика России: адаптация к разнообразию: Аналит. докл. / Под общ. ред. Г.А. Сатарова. – М.: Фонд ИНДЕМ, 2004. – 190 с.
16. Территориальное управление экономикой: Словарь-справочник. 2-е изд., доп. и перераб. / Гл. ред. В.П. Колесов, В.М. Шупыро. – М.: Экономический факультет, ТЕИС, 2001. – 642 с.
17. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики / А.Г. Гранберг – М.: ГУ ВШЭ, 2004. – 495 с.

18. Ройтер Л.М. ABC- и XYZ-анализ в управлении ассортиментной политикой / Ройтер Л.М., Веденкина И.В., Терновская Т.С., Булгаков В.В. // Экономика и менеджмент. – 2011. – № 6. – С.62-66.
19. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References (BSI).

1. Danylyshyn B.M., Cherniuk L.H., Hors'ka O.V. (2000), "Productive forces of Ukraine economic districts", ["Produktyvni syly ekonomichnykh rajoniv Ukrainy"], *NAN Ukrainy. Rada po vyvch. produkt. syl Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
2. Ermakova N.A., Kaloeva. A.T. (2011), "Regions type for the aims of regional policy: train book", ["Typologiyehyonovdliatselejrehyonal'nojpolytyky: ucheb. Posobyе"], *Yzd-vo SPbHUEF*, St. Peterburg, Russia.
3. Alaev E.B. (1977), "Economic and geographical terminology", ["Jekonomiko-geograficheskajaterminologija"], *Mysl'*, Moscow, Russia.
4. Zherlitsyn D.M., Zherlitsyna D.M. (2010), "Decision making regions grouping in the management of territories budgetary resources", ["Hrupuvanniarehionivupryjniattirishen' vupravlinnibiudzhethnymyresursamyterytorij"], *Novevekonomichnijkibernetysy*, No. 3, pp. 16-26.
5. Serkova A.E. (2013), "Foreign experience of regions classification as instrument of regional policy", ["Zarubezhnyjopytklassifikacii regionov kak instrument regional'nojpolitiki"], *Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta*, No. 8 (299), pp. 57-61.
6. "Regional policy: site", available at: http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/object/en.htm.
7. Granberg A.G. (2004), "Bases of regional economy", ["Osnovy regional'noj ekonomiki"], *GU VShJe*, Moscow, Russia.
8. Kolesov V.P., Shupyro V.M. (2001), "Economy territorial management: Dictionary-reference book", ["Territorial'noe upravlenie jekonomikoj: Slovar'-spravochnik"], *Jekonomicheskij fakul'tet, TEIS*, Moscow, Russia.
9. Satarova G.A. (2004), "Russia Regional policy: adaptation to the variety: Analytical lecture", ["Regional'najapolitika Rossii: adaptacijakraznoobraziju: Analit. dokl."], *Fond INDEM*, Moscow, Russia.
10. Vedenkina I.V., Ternovskaja T.S., Bulgakov V.V. (2011), "ABC- and XYZ-analysis in assortment policy management", ["ABC- i XYZ-analiz vupravlenii assortimentnojpolitikoј"], *Jekonomika imenedzhment*, No. 6, pp. 62-66.
11. "Official site of State committee of Ukraine statistics", ["Ofitsynuy sait Derzhavnogo komitetu statystyky Ukrainy"], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Ключові слова: типологія регіону, методика досліджень, випуск продукції, валова додана вартість, класи регіонів

Ключевые слова: типология региона, методика исследований, выпуск продукции, валовая добавленная стоимость, классы регионов

Keywords: region type, researches method, products volume, gross value added, regions classes